

**Шакирова Арайлы Далеловнаның 8D01101- «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына
АҢДАТПА**

Зерттеудің өзектілігі. Отандық білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі білім беру қызметін реттейтін заңнамалық және нормативтік құжаттардың талаптарын қанағаттандыру жағдайында қолданыстағы жүйені реформалаумен және жаңартумен байланысты. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың және қатынастарды құқықтық реттеудің негізгі қағидаттарын белгілейді, олардың жүзеге асырылуы педагогикалық қабілеттердің жоғары деңгейі бар білікті кәсіби кадрлар болған жағдайда мүмкін болады. 2021 жылдың 1 қыркүйегінде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің жүйелі негізі» Қазақстан халқына Жолдауының үшінші бағытында – сапалы білім беру деп нақтыланған: жалпы, еліміздің білім беру және ғылым саласының алдында кезек күттірмес ауқымды міндет тұр. Бұл уақыт талабына сай болумен қатар, әрқашан бір адым алда жүріп, тың жаңалықтар ұсына білу деген сөз. Педагогикалық қабілеттер саласында көптеген зерттеулер болғанымен, олардың құрылымы, интегралды даралық контекстіндегі жеке құрамдастардың көрінуінің детерминанттары туралы мәселе әлі де аз зерттелген. Бұл қабілеттердің маңызды сипаттамаларын, мазмұнын, құрылымын және көріну механизмдерін анықтау, қазіргі заманғы зерттеулердің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Сондай-ақ, ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысымен бекітілген «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасының міндеттерінің бірі «Қазақстандық ЖОО-ның бәсекеге қабілеттілігін арттыру» ерекшеліктеріне негізделгенін алға тартамыз.

Сонымен қатар, 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында мемлекет басшысы: «Біз кәсіби білім берудің бүкіл жүйесін еңбек нарығында сұранысқа ие білікті мамандар қалыптастыруға бағыттағанымыз жөн» деп атап өтті. 2017 жылғы 8 маусымдағы «Атамекен» Қазақстан Республикасы Ұлттық кәсіпкерлер палатасының Басқарма төрағасының №133 бұйрығына қосымша «Педагогтың кәсіби стандартында» болашақ педагогтың «білім, білік, іскерлік, тұлғалық және кәсіби күзіреттілік» көрсеткіштері атқаратын еңбек қызметінің күрделілігін көрсеткен. Олай болса, педагогикалық қабілеттер қазіргі заманғы мұғалімнің кәсіби қызмет саласындағы табысының ең жетекші және негізгі шарттарының бірі болып саналады. Қабілеттерді түсіндірудің классикалық нұсқасында біз оның іс-әрекетінің нәтижелілігін қамтамасыз ететін тұлғаның жеке психологиялық ерекшеліктерін қарастыруымыз қажет. Мұның ішінде кәсіби даярлауға негізделеміз.

Білім беру саласында мамандарды даярлау жан-жақты зерттелген: педагог

тұлғасын дамыту теориялары мен әдіснамалық жұмыстары В.А. Слостенин, Н.В. Кузьмина; педагог кадрларды кәсіби даярлау Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько және т.б. ғылыми зерттеулер бар.

Қазақстанда педагогикалық кадрларды даярлау мәселесінің әдіснамалық-теориялық негіздерін анықтауда Б.Т. Кенжебеков, Г.Ш. Альназарова, З.С. Коканбаев, А.Р. Ерментаева, Н.Б. Рахметова, Е.С. Оналбеков, А.К. Мынбаева, А.М. Кудайбергенова, П.Т.Абдуллаева, Ә.М. Айтбаева, Ж.Е. Ішпекбаев, т.б. еңбектерін атап өткеніміз жөн.

Ал зерттелетін мәселенің қазіргі полипарадигмалық білім беру кеңістігі үшін өзектілігі бірқатар психологиялық-педагогикалық мектеп мамандарының (Н.Д. Левитов, Ф.Н. Гоноболдин, В.А. Крутецкий) зерттеулерінде көрінеді. Психологиялық құбылыс ретінде педагогикалық қабілеттердің пайда болуы мен дамуының алғышарттарын, табиғатын, құрылымын, мазмұнын, оның ең маңызды психофизикалық және тұлғалық корреляциясын түсінудің негіздері іргелі зерттеулерде қарастырылады (С.Л. Рубинштейн, Б.М. Теплов, Б.Г. Ананьев, В.С. Мерлин және басқалар).

Педагогикалық қабілеттердің жан-жақты жиынтығы және негізгі құрамдас бөліктері тұрғысында алғашқылардың бірі болып Н.Д. Левитов өз еңбектерінде атап көрсетеді. Оларға: мұғалімдік жұмысқа міндетті бейімділік, сабырлылық, мінездің жұмсақтығы мен икемділігі, сүйіспеншілік пен оқушыларға деген сезімтал, біркелкі, байсалды және мұқият қатынасты жатқызған. Н.Д. Левитов түсінігінде педагогикалық қабілет – бұл мұғалім тұлғасының әртүрлі аспектілеріне тікелей байланысты бірқатар қасиеттер, сапалар (сөйлеу сапасы, тапқырлық, тез бағдарлану және бірден шешім қабылдау, мұғалімнің ойы мен көзқарасын түсіну...). Жоғарыда айтылғандар мұғалімнің педагогикалық іс-әрекетінің нәтижелі жүзеге асуының шарты болып табылады.

Әлеуметтік-психологиялық тренинг түріндегі практикалық психология арқылы мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен тұлғалық қасиеттерін жетілдіру, дамыту және түзету мәселесін шетелдік М.М. Wilcox, М.М. Gale, К.Л. McLaughlin, Е. Squyres, Е.С. Burish, J. Khojasteh, M. Lea, D. Russell, M. Lea, J. Parker, B. Stree, I. Delcambre, T. Donahue, M. Csikszentmihalyi, O. Kruse және ресейлік зерттеушілер Б.Ф. Ломов, К.А. Абульханова-Славская, А.Г. Асмолова, А.К. Быков, Р.В. Овчарова, В.Я. Ляудис, Л.А. Петровская т.б. қарастырған.

Жоғарыда аталған мәселені зерттейтін психологтар, практиктер мен теоретиктердің арасында «педагогикалық оқыту тренингтері» және «педагогикалық кәсіби тренингтер» ұғымдарын енгізген А.К. Быков пен Н.В. Самоукина ерекше көзге түседі, сол арқылы мұғалімдерді қайта даярлау, олардың негізгі мазмұны мен құрылымын анықтаудағы оқытудың белсенді формаларын және негізгі бағыттарын белгіледі.

Ғалым Н.К. Тоқсанбаева мақаласында: «Дамыта оқытудың жетекші ұстанымдарының бірі – оқушыны оқу субъектісі ретінде қарастыру» дейді. Яғни осыған байланысты дамытушы орта, яғни біздің жағдайымызда әлеуметтік-психологиялық тренингтерді қарастыруға болады. Ал психолог–

ғалым М.П. Оспанбаеваның пікірінше, психотренингтер – бұл да қолданбалы психология ғылымының белсенді әдістерінің бірі. Оның басты мақсаты – қарым-қатынас іскерлігін дамытуға; сезімталдықты жетілдіруге және мінез-құлықты реттеуге бағытталған. М.А. Еркінбекова әлеуметтік-психологиялық тренинг – бұл өмірлік тәжірибені игеру мақсатында белсенді оқыту, тек топтық қатынаста адамдардың өзара әрекеттесу нәтижесінде жүзеге асуы тиіс деп диссертациялық жұмысында көрсетеді. Оның пікірінше, педагогикалық әрекетте әлеуметтік-психологиялық тренингтер білім беруші және білім алушы субъектілер арасындағы педагогикалық қарым-қатынасты реттеуге көмегін тигізеді.

Қазіргі заманғы психология ғылымы және адам әрекетінің тиімділігін арттыру тәжірибесі әлеуметтік-психологиялық дайындыққа үлкен көңіл бөледі, әсіресе А.К. Быковтың, әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы қабілеттерді арттыруға арналған еңбектері ерекше қызығушылық тудырады.

Ғылыми зерттеу жұмысында, білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудағы әлеуметтік-психологиялық тренингтің механизмдері қарастырылды. Кәсіби білім беруді дайындау үдерісін зерттеу үшін әлеуметтік-психологиялық тренинг түсінігін теориялық және практикалық тәжірибенің жағдайын талдау барысында бірқатар **қайшылықтар** анықталды:

– білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуға әлеуметтік-психологиялық тренингтің әсері арқылы ішкі ұйымдық сенім - бұл жеке және топтық сипаттамалармен, қарым-қатынас ерекшеліктерімен, сондай-ақ тұлғааралық өзара әрекеттестіктің мінез-құлық тактикасымен анықталатын күрделі құбылыс, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде білімгерлердің педагогикалық қабілет болмысының маңызды белгілерінің бірі ретінде қарастырылатын әлеуметтік-психологиялық тренингтің ғылыми түрде негізделмегені мен оны жариялаудың жетімсіздігі арасындағы қайшылық;

– білімгерлердің педагогикалық қабілеттері бойынша мемлекеттік білім беру саясатының талаптары мен қазіргі заманғы ЖОО-ның, әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы зерттеу арасындағы қайшылық;

– білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуға әлеуметтік-психологиялық тренингтің әсері арқылы арнайы бағдарламалар жоспарланбағаны, оны жоғары білім беру үдерісінде нақты іске асыру деңгейі арасындағы қайшылық;

– жалпы білім беру жағдайындағы қоғамның әлеуметтік тапсырысы мен білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуға әлеуметтік-психологиялық тренингтің әсері арқылы жоғары білім беру жүйесінде өзін-өзі дамытуға, дайындауға бағытталған білім беру қызметінің теориялық, практикалық даму бағытының жеткіліксіздігі, жалпы білім беру жағдайында педагогикалық қабілеттілікке бағытталған әдістемелік әзірлемелердің, бағдарламалардың болмауы арасындағы қайшылық.

Теориялық негіздерін талдау мен қолданбалы материалдарға практикалық сұранысты негізге ала отырып және көрсетілген қайшылықтарды ескере отырып, біз зерттеу тақырыбын «**Әлеуметтік-психологиялық тренинг**

арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту» деп анықтадық.

Зерттеудің мақсаты: Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуды ғылыми-теориялық тұрғыдан негіздеу, эксперименттік-тәжірибелік зерттеу және ғылыми-әдістемелік кешен ұсыну.

Зерттеу объектісі: Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту үдерісі.

Зерттеу пәні: Педагогикалық қабілеттерді дамыту әдісі ретінде әлеуметтік-психологиялық тренинг.

Зерттеудің жетекші идеясы:

Зерттеуде білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуды зерттеудің қатары ретінде теориялық әдіснамалық негіздерін құрап, болашақ мамандардың қабілеттерін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасауды көздедік. Эксперименттік-тәжірибелік зерттеудің әдіснамасы анықталып, болашақ мамандардың педагогикалық қабілеттерін әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы дамыту заңдылықтары, механизмдері, параметрлері мен критериалды көрсеткіштері бойынша тұжырымдалады.

Зерттеудің негізгі болжамы: *Егер*, әлеуметтік-психологиялық тренингті білім беру жүйесінде тиімді қолданса және оны арнайы ұйымдастырылған әдістемелік кешенмен, бағдарламалармен дамытса, *онда* білімгерлердің педагогикалық қабілеттерінің даму динамикасындағы заңдылықтары, параметрлері мен критериалды көрсеткіштері жоғары деңгейде қалыптасады, *өйткені* ұсынылған құрылымдық-мазмұндық модель мен оқу-әдістемелік қамтамасыз ету кешені педагогикадағы кәсіби-педагогикалық білім беру теорияларына, тұжырымдамаларына, тәжірибелеріне негізделген.

Зерттеу міндеттері:

1. Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытуда әлеуметтік-психологиялық тренингтің психологиялық-педагогикалық негіздерін анықтау.

2. Зерттеудің іргелі ұғымдарына (педагогикалық қабілеттер, әлеуметтік-психологиялық дайындық) талдау жасау, олардың мәнін, қызметін, құрылымын анықтау.

3. Болашақ мұғалімдердің педагогикалық қабілеттерінің дамуының құрылымдық-мазмұндық моделін жасау.

4. Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту үшін әлеуметтік-психологиялық тренинг бойынша тапсырмалар кешенін әзірлеу, оны эксперименттік тексеруден өткізу, білімгерлерді даярлау тәжірибесінде әлеуметтік-психологиялық тренингті пайдаланудың тиімділігін анықтау.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздері:

- кәсіптік білім беру жүйесінің тұжырымдамалық негіздері (А.С. Белкин, Н.С. Глуханюк, Н.В. Кузьмина, В.И. Загвязинский, Е.Ф. Зеер, Е.А. Климов, Х.Т. Шерьязданова, Н.С. Ахтаева, А.Р. Ерментаева, және т.б.);

- кәсіби құзыреттілік теориясы (А.С. Белкин, А.К. Маркова, Л.М. Митина, В.В. Нестеров, Ш.Х. Құрманалина, Б.Т. Кенжебеков, Г.Ж. Меңлібекова және т.б.);

- тұлға дамуының концептуалды психологиялық ұстанымдары және осы үдерістегі белсенділіктің делдалдық қызметі (Б.Г. Ананьев, А.Н. Леонтьев, Е.А. Голубева, Л.С. Рубинштейн, В.Н. Мясищев, Б.М. Теплов, Б.Ч. Мерлин, В.И. Зимняя, В.А. Кан-Калик);

- даралықты интегралды зерттеу теориясы (Б.Ч. Мерлин, Б.А. Вяткин, Е.А. Силина, Д.С. Корниенко);

- әлеуметтік-психологиялық тренингті ұйымдастырудың теориялық негіздері (К. Роджерс, М. Форверг, С.И. Сидоренко, Н.Ю. Хрящева);

- оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың жалпы ғылыми әдістемелік тәсілдері (жүйелік-құрылымдық, тұлғалық-бағдарлы, белсенділік).

Зерттеу көздері:

Зерттеу мәселесі бойынша номативтік-құқықтық құжаттар; философтардың, психологтар мен педагогтардың отандық және шетелдік еңбектері; халықаралық, республикалық конференциялардың материалдары.

Зерттеу әдістері:

- теориялық: психологиялық, педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді салыстырмалы талдау; нормативтік және заңнамалық құжаттарды талдау; модельдеу, абстракциялау; категориялық аппаратты анықтау, педагогикалық қабілеттердің параметрлік сипаттамаларын классификациялау бойынша материалдарды талдау және жалпылау;

- эмпирикалық: тестілеу – «Кәсіби-педагогикалық өзін-өзі дамытуға ішінара дайындық деңгейінің диагностикасы» әдістемесі; О.Ф. Потемкинаның мотивациялық-қажеттілік саласындағы жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық көзқарастарын диагностикалау әдістемесі; «Қабілет деңгейін анықтау» тесті; К. Роджерс пен Р. Даймондтың әлеуметтік-психологиялық бейімделуін диагностикалау әдістемесі; Педагогикалық қабілеттілікті талдау әдістемесі; Өзін-өзі дамыту және кәсіби-педагогикалық қызмет деңгейін диагностикалау (Л.Н. Бережнова); «Сізде қандай әлеуметтік-психологиялық көзқарастар бар?» сауалнамасы; «Сіздің шығармашылық потенциалыңыз қандай?» сауалнамасы, сұрақ қою.

- статистикалық: Спирменнің рангілік корреляция коэффициенті, корреляциялық талдау.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы және теориялық маңыздылығы:

1. Алғаш рет қазақстандық педагогика және психологияда әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін

дамытуды қарастырып, іргелі және қолданбалы білімдерді дамытуға мүмкіндік жасалды.

2. Зерттеу мақсатын теориялық талдау арқылы алғаш рет әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту тәжірибеде ашылды.

3. Қазақстандық педагогика және психология ғылымында әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың негізгі бағыттары әзірленіп, оның құрылымдық мазмұны модельде көрсетілді.

4. Болашақ мұғалімдердегі педагогикалық қабілеттердің даму ерекшеліктерін эксперименттік-тәжірибелік зерттеудің әдіснамасы нақтыланып, нәтижелерді талдау арқылы жүзеге асыруға әдістемелік кешенмен қамтамасыз етілді, педагогикалық қабілеттердің даму ерекшеліктері тұжырымдалды.

Зерттеудің тәжірибелік маңыздылығы:

1. Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделі педагогикалық пәндерді оқыту үдерісінде қолдануға болады;

2. Негізгі еңбек әрекеттерін қалыптастыруға ықпал ететін әлеуметтік-психологиялық тренинг бойынша тапсырмалар кешені әзірленді;

3. «Әлеуметтік-психологиялық тренинг (педагогикалық қабілеттілік) негіздері» білім беру бағдарламасы арнайы курсы әзірленді;

4. «Әлеуметтік-психологиялық тренинг: Педагогикалық қабілет»: оқу-әдістемелік құрал / Шакирова А.Д., Токсанбаева Н.К., Закарьянова Ш.Н., Аязбаева Б.Б. – Алматы, 2022 жыл. – 156 б. оқу-әдістемелік құралы әзірленді.

Қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар:

1. Білімгерлердің педагогикалық қабілеттері көп құрамды тұтас жүйе болып табылады, оның құрылымына: ұйымдастырушылық-коммуникативтік қабілеттер, «адам-адам» типіндегі кәсіпке бейімділік, педагогикалық такт, педагогикалық мәдениет, педагогикалық құзыреттілік, интегралды даралықтың көп деңгейлі қасиеттерімен тікелей байланысты.

2. «Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту» мәселесі өмірлік қатынастар жүйесі ретінде және жеке тұлғалық терең өзгерістердің детерминанты ретінде білім алушылардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерінен көрінеді. Педагогикалық қабілет, әлеуметтік-психологиялық тренинг анықтамаларын жүйелеу, теорияларын талдау, оны зерттеудің ғылыми-әдіснамалық қағидалары бағдар ретінде негізделеді.

3. Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың тиімділігі оларды әлеуметтік-психологиялық тренинг әдісімен кәсіби даярлау процесін мақсатты ұйымдастырумен анықталады. Әдіснамалық қағидалар, педагогикалық-психологиялық негіздер болашақ мамандардың педагогикалық

кабілеттерін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделінің логикалық схемасын құрайды.

4. «Әлеуметтік-психологиялық тренинг (педагогикалық қабілеттілік)» атты арнайы білім беру бағдарламасы, «Әлеуметтік-психологиялық тренинг: педагогикалық қабілет» оқу-әдістемелік құрал, Әлеуметтік-психологиялық тренинг бағдарламасы педагогикалық қабілеттерді дамытуда қолдануға болатындығы тексеріліп, жобаланады.

Зерттеу базасы:

Зерттеу жұмыстары Ілияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, «Қайнар» академиясы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті.

Зерттеу кезеңдері:

Бірінші кезеңде (2019-2020 жж.) зерттеу мәселесіне байланысты әдебиеттерге теориялық талдау жасалынды, зерттеу жұмысының объектісі, пәні, жалпы және жеке болжамдары, мақсаты мен міндеттері, зерттеудің әдіснамалық негіздері мен әдістері анықталды.

Екінші кезеңде (2020-2022 жж.) әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту мәселесі ғылыми-теориялық тұрғыда негізделіп, эмпирикалық зерттеу эксперименттік тұрғыда зерттеліп, нәтижелері талданды.

Үшінші кезеңде (2022-2023 жж.) әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту тәжірибесі жүргізіліп, арнайы бағдарламаның тиімділігі бойынша ұсыныстар мен кеңестер жасалынды. Диссертациялық жұмыс рәсімделіп, қорытындылар мен тұжырымдар жасалынды.

Жарық көрген ғылыми еңбектер:

Диссертациялық жұмыс нәтижелерінің мазмұны 14 ғылыми шығарылымдарда жарияланды. Scopus базасына кіретін 1 журналда; ҚР ҒЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы бақылау комитетінің 3 журналында; халықаралық және отандық конференциялар материалдарының 6 жинағында; халықаралық ғылыми журналдарда 3, 1 авторлық куәлік, 1 оқу-әдістемелік құралы мен электронды оқу құралы жарияланды.

Диссертацияның құрылымы:

Диссертациялық жұмыс кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.

«Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың теориялық негіздері» деп аталатын бірінші тарауда ЖОО-да әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы қабілеттерді дамытудың психологиялық ерекшеліктері, болашақ мұғалімдердің педагогикалық қабілеттерін дамыту мәселелерін теориялық жүргізілген.

Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың эксперименталдық зерттелуі бөлімінде

– білімгерлердің педагогикалық қабілеттерінің әлеуметтік –психологиялық тренинг арқылы даму ерекшеліктерін эксперименттік зерттеу және бағалау процедурасы жүргізіліп, эксперименттен кейінгі нәтижелері сараланды.

Әлеуметтік-психологиялық тренинг арқылы білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамыту жұмыстарының мазмұны мен жүйесі» деп аталатын үшінші тарауда әлеуметтік-психологиялық тренингті пайдалана отырып білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделі ұсынылып, білімгерлерді оқу-әдістемелік тұрғыдан әлеуметтік-психологиялық тренингпен педагогикалық қабілеттерін дамыту жұмыстары мен оқу-әдістемелік бағдарламаның мазмұны қарастырылды.

Қорытындыда диссертациялық жұмыстың міндеттері бойынша алынған қорытынды нәтижелер және ұсыныстар берілді.

Библиографиялық бөлімде пайдаланылған әдебиеттер тізімі берілді.

Қосымшада қолданылған зерттеу әдістемелері және әдістемелік нұсқаулық, ендіру акті, авторлық құқық куәлігі берілді.